

СЪЩНОСТТА НА ПРАВИТЕЛСТВОТО*

Айн Ранд

Правителството е институция, която притежава изключителната власт *да налага* определени правила за обществено управление в определен географски район.

Дали хората се нуждаят от такава институция – и защо?

Тъй като разумът е основното средство за оцеляване на човека, неговият способ за придобиване на знание, което да направлява действията му, то необходимото му базисно условие е свободата да мисли и да действа в съответствие със своята рационална преценка. Това не означава, че човек трябва да живее сам, и че необитаемият остров е най-подходящата за нуждите му среда. Хората могат да извлекат огромни ползи от взаимоотношенията помежду си. Социалната среда е най-подходяща за тяхното успешно оцеляване – *но само при определени условия.*

“Двете значими ползи, които могат да бъдат извлечени от съществуването в рамките на обществото са: знанието и търговията. Човекът е единственото живо същество, което може да предава и разширява своя запас от знание от поколение на поколение; потенциално достъпното за човека знание е значително повече от знанието, което всеки един човек може да придобие за целия си живот; всеки човек получава неизмерима полза от знанието, открито от другите. Втората значима полза е разделението на труда: то позволява на човека да посвети усилията си на определена трудова сфера и да търгува с останалите, които специализират в други области. Тази форма на коопериране позволява на всички участници да постигнат повече знание, умения и продуктивна възвръщаемост от труда си, отколкото биха постигнали, ако всеки сам трябва да произведе всичко, от което се нуждае, на необитаем остров или в самоподдържаща се ферма.”

Но точно тези ползи показват, определят и дефинират какъв тип хора биха били от полза един за друг и в какво общество: само рационални, продуктивни, независими хора в рационално, продуктивно, свободно общество.” (“Етиката на обективизма” от сборника “Добродетелта на егоизма”)

Общество, което отнема от индивида продукта на неговия труд, поробва го, опитва се да ограничи свободата на неговия разум или го заставя да действа срещу своята рационална преценка – общество, което поражда конфликт между своите декрети и изискванията на човешката природа, не е, строго погледнато, общество, а тълпа, сплотявана от институционализирано управление на банди. Подобно общество разрушава всички ползи от съвместното съществуване на хората, няма приемливо оправдание и представлява не източник на ползи, а смъртна заплаха за оцеляването на човека. Животът на необитаем остров е по-безопасен и несравнимо повече за предпочитане пред този в съветска Русия или в нацистка Германия.

Ако хората искат да живеят заедно в мирно, продуктивно, рационално общество и да осъществяват взаимноизгодни сделки помежду си, те трябва да приемат основния обществен принцип, без който нито едно морално или цивилизовано общество не би било възможно: принципа на индивидуалните права.

Да се признаят индивидуалните права означава да се признаят и приемат условията, изисквани от природата на човека за неговото истинско оцеляване.

Правата на човека могат да бъдат нарушени единствено чрез насилие. Единствено посредством използването на физическа сила един човек може да отнеме живота на друг, да го пороби, да го ограби, да му попречи да преследва своите собствени цели да го застави да действа в противоречие с неговата рационална преценка.

Предпоставката за съществуването на цивилизовано общество е изключването на физическата сила от обществените взаимоотношения – налагайки по този начин принципа, че ако хората искат да общуват помежду си, това може да става само чрез средствата на *разума*: посредством дискусия, убеждаване и доброволно, непринудително съгласие.

* Това есе е част от сборника “Добродетелта на егоизма”.

Необходимото следствие от правото на живот е правото на самозащита. В едно цивилизовано общество силата може да бъде използвана само във връзка и само срещу тези, които инициират нейната употреба. Всички схващания, които определят иницирането на физическо насилие като зло, превръщат ответното използване на физическа сила в морален императив.

Ако някое “пацифистко” общество отхвърли ответното използване на сила, то би било оставено беззащитно на произвола на всеки разбойник, който реши да бъде неморален. Такова общество би постигнало точно обратното на своето намерение: вместо да премахне злото, то би го насърчило и възнаградило.

Ако едно общество не осигури организирана защита срещу насилие, то би принудило всеки гражданин се въоръжи, да превърне дома си в крепост, да стреля срещу всеки непознат, който се приближи до вратата му – или да се присъедини към защитна банда, която да се бори с други банди, формирани поради същата причина, и така да допринесе за израждането на това общество в хаос на бандитско управление, т.е. управление чрез брутална сила, в непрекъснато племенно воюване на праисторически диваци.

Използването на физическа сила – дори нейното ответно използване – не може да бъде оставено на усмотрението на отделните граждани. Мирното съжителство е невъзможно, ако човек е принуден да живее под постоянната заплаха от насилие срещу него от страна на всеки един от неговите съседи във всеки един момент. Независимо дали намеренията на неговите съседи са добри, или не, дали тяхната преценка е рационална, или не, дали те са мотивирани от чувството за справедливост, от невежество или от зла умисъл – използването на сила срещу един човек не може да бъде оставено на произволното решение на друг.

Представете си например какво би станало, ако даден човек изгуби портфейла си, реши, че са го ограбили, нахлуе във всяка една съседна къща, за да го търси, и застреля първия човек, който го погледне накриво, приемайки това като знак за вина.

Ответното използване на сила изисква *обективни* правила за доказване на обстоятелството на извършване на престъпление, за *доказване* кой е извършителят, както и *обективни* правила за определяне на наказанието и прилагане на съответните процедури. Хората, които се опитват да повдигат съдебно преследване срещу престъпления без наличието на подобни правила, са линчуваща тълпа. Ако едно общество остави ответното използване на сила в ръцете на отделните граждани, това ще се изроди в саморазправа, закон на линча и безкраен низ от кървави частни вражди и вендети.

Ако искат физическата сила да бъде отхвърлена от обществените взаимоотношения, хората се нуждаят от институция, натоварена със задачата да защитава техните права съгласно *обективен* набор от правила.

Това е задачата на правителството – на *легитимното* правителство – неговата основна задача, единственото му морално оправдание и причината, поради която хората се нуждаят от правителство.

Правителството е средството за поставяне на ответното използване на физическа сила под обективен контрол – т.е. под властта на обективно формулирани закони.

Фундаменталната разлика между частното действие и действието на правителственото – разлика напълно игнорирана и занемарена днес – се крие в обстоятелството, че правителството притежава монопол върху легалното използване на физическа сила. То трябва да притежава такъв монопол, защото е упълномощено да ограничава и да се бори срещу използването на сила; и поради същата тази причина неговите действия трябва да бъдат строго дефинирани, определени и ограничени; в неговата работа не е допустима никаква проява на приумица или каприз; то трябва да е безпристрастен робот, чиято основна движеща сила са законите. Ако едно общество иска да е свободно, неговото правителство трябва да бъде контролирано.

При една строго морална социална система отделният индивид легално е свободен да предприема всякакви действия, каквито пожелае (дотогава, доколкото не нарушава правата на другите), докато един правителствен чиновник е ограничен от закона за всяко свое служебно действие. Един частен индивид може да прави всичко, с изключение на това, което е *забранено* от закона; един държавен служител в служебен план не може да прави нищо, освен това, което е *разрешено* от закона.

Това е начинът, посредством който “силата” се подчинява на “правото”. Това е американската концепция за “управление от закони, а не от хора”.

Същността на законите, присъщи на едно свободно общество, и източникът на власт на неговото правителство, трябва да произтичат от природата и целите на легитимното правителство. Основният принцип и на двете е заложен в Декларацията за независимостта: “За да се осигурят тези [индивидуални] права, измежду хората се обличат във власт правителства, получаващи своите справедливи правомощия по съгласието на управляваните...”.

Тъй като защитата на индивидуалните права е единствената присъща за правителството цел, това е единственият присъщ предмет на законодателството: всички закони трябва да се основават на индивидуалните права и да целят тяхната защита. Всички закони трябва да са *обективни* (и обективно оправдани): хората трябва да са наясно още преди да предприемат определено действие какво им забранява законът (и защо), какви действия представляват престъпление, и какво наказание ще им бъде наложено, ако го извършат.

Източникът на държавната власт е “съгласието на управляваните”. Това означава, че правителството не е *господар*, а слуга, или *пълномошник* на гражданите; то означава, че правителството като такова няма други права, освен правата, *делегирани* му от гражданите за конкретна цел.

Има само един основен принцип, с който индивидът трябва да се съгласи, ако иска да живее в свободно, цивилизовано общество: принципът на отказ от използването на физическа сила и делегирането на правителството с неговото право на физическа самозащита с цел систематично, обективно, легално дефинирано прилагане. Или, ако трябва да го кажем по друг начин, той трябва да приеме разделянето на сила от своеволие (всякакво своеволие, дори и неговото собствено).

А какво става в случай на противоречие между двама души относно начинание, в което и двамата са били ангажирани?

В едно свободно общество хората не са принудени да търгуват един с друг. Те го правят само посредством доброволно споразумение, а когато е включен времеви елемент – посредством *договор*. Ако договорът е нарушен от своеволното решение на едната страна, това може да предизвика значими финансови щети за другата – и жертвата не би имала друга възможност освен да конфискува собствеността на нарушителя като компенсация. Но и тук използването на сила не може да бъде оставено на решението на частните индивиди. И това води до една от най-важните и най-сложни функции на правителството – функцията на арбитър, който решава споровете между хората според обективни закони.

Престъпниците са незначително малцинство във всяко полудивиализовано общество. Но защитата и прилагането на договорите посредством граждански съдилища е от решаваща необходимост за едно мирно общество; без подобна защита нито една цивилизация не може да се развие или съхрани.

За разлика от животните човекът не може да оцелее, действайки само в обхвата на конкретния момент. Той трябва да планира своите цели и да ги постига в по-дълъг период от време; трябва да предвижда своите действия и да планира живота си широкообхватно. Колкото по-разумен е човек и колкото повече знания притежава, толкова по-широк е обхватът на неговото планиране. Колкото по-развита или сложна е една цивилизация, толкова по-широк е обхватът на дейностите, които тя изисква – и следователно по-широк е обхватът на договорни отношения между хората и по-остра е нуждата им от гарантиране на сигурността на тези отношения.

Дори едно примитивно общество, в което действа принципът на натуралната размяна, не може да функционира, ако даден индивид се споразумее да замени един бушел* картофи за кошница с яйца, и след като получи яйцата, откаже да достави картофите. Представете си какво би означавал подобен род своеволно направлявано действие в едно индустриализирано общество, в което хората доставят на кредит стоки на стойност милиарди долари, договарят

* Мярка за обем, вместимост, равностойна на 36 л., за зърнени храни – 36 кг – Б. пр.

построяването на сгради на стойност десетки и стотици милиони долари, или подписват 99-годишни лизингови договори.

Едностранинното нарушаване на договор включва непряко използване на физическа сила: то се изразява по същество в получаването от един човек на материални ценности, стоки и услуги и последващ отказ от негова страна да ги заплати, задържайки ги по този начин чрез сила (чрез чисто физическо владение), а не по право – т.е. задържайки ги без съгласието на техния собственик. Измамата включва подобна непряка употреба на сила: тя се изразява в придобиването на материални ценности без съгласието на техния собственик посредством фалшив претекст или лъжливи обещания. Изнудването е друг вариант на непрякото използване на сила: то се изразява в придобиването на материални ценности не в замяна на други ценности, а посредством заплахата от насилие или нараняване.

Някои от тези действия са очевидно криминални. Други, като например едностранинното нарушаване на договор, могат да нямат криминални мотиви, но да бъдат породени от безотговорност и ирационалност. Освен това може да има сложни казуси с някаква претенция за справедливост и от двете страни. Но какъвто и да е случаят, всички тези спорни въпроси трябва да бъдат предмет на обективно определени закони и трябва да бъдат решавани от безпристрастен арбитър, прилагащ законите, т.е. от съдия (или където е необходимо – от съдебни заседатели).

Забележете основния принцип, ръководещ правосъдието във всички тези случаи: това е принципът, че нито един човек не може да придобие никакви ценности от другите без съгласието на техния собственик – и като последица, че правата на един човек не могат да бъдат оставени на милостта на едностранинното решение, произволния избор, ирационалността, *прищявката* на друг човек.

Такава по същество е валидната цел на правителството, а именно: да направи възможно социалното съществуване на хората, защитавайки ползите и борейки се със злините, които хората си причиняват един на друг.

Валидните функции на правителството попадат в три основни категории, всяка от които включва въпросите за физическата сила и защитата на правата на човека: *полицията* - да защитава хората от престъпници; *въоръжените сили* - да защитават хората от чужди нашественици; *съдилищата* - да уреждат споровете между хората по силата на обективни закони.

Тези три категории включват много последващи и производни въпроси – и тяхното практическо приложение, под формата на конкретно законодателство, е доста сложно. То попада в сферата на една специална наука: философията на правото. В полето на приложение са възможни много грешки и много несъгласия, но важното тук е да се прилага принципът, че целта на закона и на правителството е защитата на индивидуалните права.

Днес този принцип е забравян, игнориран и нарушаван. Резултатът е сегашното състояние на света, дегенерацията на човечеството до беззаконието абсолютиската монархия, до примитивното варварство на управлението чрез брутално насилие.

В необмислен протест срещу тази тенденция някои хора повдигат въпроса дали правителството като такова е зло по природа и дали анархията не е идеалната обществена система. Като политическа концепция анархията е наивна абстракция: заради всичките причини, обсъждани по-горе, общество без организирано правителство би било оставено на произвола на първия престъпник, който се появи и който би го хвърлил в хаоса на бандитската война. Но възможността за човешка неморалност не е единственото възражение срещу анархията: дори общество, в което всеки един от членовете е напълно рационален и свършено морален, не би могло да функционира в условията на анархия; нуждата от обективно законодателство и от арбитър при споровете между хората е това, което предопределя необходимостта от съставяне на правителство.

Един съвременен вариант на анархистичната теория, който обърква умовете на някои от младите поддръжници на свободата, е необикновеният абсурд, наречен “конкуриращи се правителства”. Приемайки основната предпоставка на модерните етатисти – които не виждат разлика между функциите на правителството и функциите на индустрията, между силата и производството, и които пропагандират правителствена собственост върху бизнеса, – проповедниците на “конкуриращите се правителства” вземат другата страна на въпроса и

заявяват, че след като конкуренцията е толкова благоприятна за бизнеса, тя трябва да се приложи и спрямо управлението. Те обявяват, че вместо едно монополистично правителство, трябва да има множество различни правителства в рамките на определен географски район, конкуриращи се за предаността на отделните граждани, като всеки гражданин е свободен да “купува” и подкрепя каквото правителство си избере.

Спомнете си, че възпирането от насилие между хората е единствената услуга, която правителството може да предложи. Запитайте се какво би означавала конкуренцията при възпирането от насилие?

Тази теория не може да бъде наречена терминологично противоречие, защото тя очевидно е лишена от каквото и да е разбиране на термините “конкуренция” и “правителство”. Тя не може да бъде наречена и свободна абстракция, тъй като е лишена от каквото и да е допир или връзка с реалността, и изобщо не може да бъде конкретизирана, дори грубо или приблизително. Една илюстрация би била достатъчна: нека приемем, че г-н Смит, клиент на правителство А, подозира, че съседът му г-н Джоунс, клиент на правителство Б, го е ограбил; патрул на полиция А се отправя към къщата на г-н Джоунс и бива посрещнат на вратата от патрул на полиция Б, който обявява, че не приема валидността на оплакването на г-н Смит и не признава властта на правителство А. Какво става след това? Може да продължите сами.

Еволюцията на концепцията “правителство” има дълга, мъчителна история. Изглежда, че във всяко организирано общество е съществувала някаква смътна представа за легитимната функция на правителството, проявяваща се в такива явления, като припознаването на някаква имплицитна (макар и често несъществуваща) разлика между правителство и разбойническа банда; аурата на респект и морална власт, дадена на правителството като пазител на “законността и реда”; фактът, че дори най-зловещите правителства намират за необходимо да поддържат някакво подобие на ред и някаква престорена справедливост, дори и само като рутина и по традиция, и да претендират, че имат някакво морално оправдание за своята власт от мистично или социално естество. Точно както абсолютните монарси във Франция е трябвало да прибегват до “Божествените права на кралете”, така и съвременните диктатори в съветска Русия трябва да харчат състояния за пропаганда, посредством която да оправдаят властта си в очите на поробените от тях поданици.

В човешката история разбирането за легитимната функция на правителството е съвсем ново постижение: то е само на двеста години и датира от Основателите и Американската революция. Те не само идентифицират същността и нуждите на свободното общество, но и намират начин да го изяснят на практика. Свободното общество – като всеки друг човешки продукт – не може да бъде постигнато чрез случайни средства, само чрез желание или чрез “добрите намерения” на неговите лидери. Необходима е сложна правна система, основана на *обективно* валидни принципи, за да може едно общество да стане свободно и *да се поддържа свободно* – система, която не зависи от мотивите, моралния характер или намеренията на което и да е длъжностно лице, система, която не оставя възможност, нито законова вратичка, за развитието на тирания.

Американската система на контрол и равновесие беше точно такова постижение. И въпреки че определени противоречия в Конституцията наистина оставиха вратичка за развитието на етатизъм, концепцията за конституция като средство за ограничаване на властта на правителството е несравнимо постижение.

Днес, когато се предприемат съгласувани действия за премахване на това положение, трябва непрекъснато да се повтаря, че Конституцията е ограничение на правителството, а не на отделните индивиди – че тя не предписва поведението на отделните индивиди, а само поведението на правителството; че тя не е харта *за* правителствената власт, а харта за защитата на гражданите *от* правителството.

Нека да вземем под внимание степента на моралната и политическа инверсия в преобладаващия днес възглед за правителството. Вместо да бъде защитник на правата на човека, правителството се превръща в най-опасния им нарушител; вместо да защитава свободата, правителството установява робство, вместо да защитава хората от инициаторите на физическо насилие, правителството иницира физическо насилие и принуда по всякакъв начин и по въпроси, по които си иска; вместо да служи като инструмент на *обективността* в човешките взаимоотношения, правителството създава ужасно, скрито господство на

несигурността и страха посредством необективни закони, чието интерпретиране е оставено на произволните решения на случайни бюрократи; вместо да защитава хората от претърпяване на щети поради нечия прищявка, правителството си приписва властта на неограничено своеволие. Така бързо се приближаваме към фазата на крайна инверсия: фазата, в която правителството е *свободно* да прави каквото си пожелае, докато гражданите могат да действат само *с разрешение*; което е фазата на най-мрачните периоди от човешката история, фазата на управление посредством брутална сила.

Често се отбелязва, че независимо от материалния му прогрес, човечеството не е постигнало равностойна на нея степен на морален прогрес. Тази забележка обикновено бива последвана от песимистично заключение относно човешката природа. Вярно е, че моралната позиция на човечеството е позорно ниска. Но ако се вземат предвид чудовищните морални инверсии на правителствата (станали възможни благодарение на алтруистично-колективистката етика), под управлението на които човечеството е трябвало да живее през по-голямата част от своята история, започваме да се чудим как хората са успели да запазят дори подобие на цивилизация и какво неразрушимо самоуважение ги кара да продължават да ходят изправени на два крака.

Започваме също така да виждаме по-ясно същността на политическите принципи, които трябва да бъдат приети и защитавани като част от битката за интелектуалното Възраждане на човека.

Превод: Асенка Христова